

DATE PRELIMINARE DESPRE REZULTATELE SĂPĂTURILOR DE LA ARIUȘD 1968-1973

EUGENIA ZAHARIA

Cercetările care s-au făcut în ultimii ani în domeniul arheologiei și istoriei neoliticului în general, dar mai ales pentru etapa veche și mijlocie, au dus la necesitatea reluării săpăturilor în așezările culturilor cu ceramică pictată de la Cucuteni și Ariușd.

Reluarea săpăturilor de la Ariușd, ca și a celor de la Cucuteni, au avut ca scop, în principal, reexaminarea situației stratigrafice și a materialului ceramic.

La data la care s-au făcut cercetările de la Ariușd și de la Cucuteni, interesul și preocuparea o constituia în principal ceramica pictată. Aceasta nu numai pentru că ceramica pictată constituia noutatea și toate eforturile de înțelegere se concentrău asupra ei, dar și pentru că în cursul unor cercetări niciodată o descoperire arheologică nu se poate valorifica de la început în toate aspectele și implicațiile ei de ordin istoric.

În măsura în care descoperirile s-au înmulțit, s-a lărgit cercetarea și interesul asupra altor elemente din cuprinsul civilizației Cucuteni—Ariușd.

Ar fi să menționăm ca exemplu, măcar descoperirile și cercetările care privesc perioada de trecere de la neolitic la epoca bronzului, pentru a înțelege de ce în momentul de față, categoria ceramică nepictată din cuprinsul culturilor cu ceramică pictată, a căpătat o așa de mare însemnătate.

Cercetările au în vedere cunoașterea cât mai temeinică a fondului etnic și cultural de la sfârșitul epocii neolitice, care împreună cu elementele noi venite dinspre răsărit, au dus la noua sinteză etnică, lingvistică și culturală, aceea a indoeuropenilor. Noua sinteză etnică de limbă indoeuropeană, însemnează istoric fixarea pentru totdeauna în teritoriul Daciei istorice nord-dunărene, a populației cunoscută sub numele de traci.

Datele pe care le prezentăm se referă la stratigrafia depunerilor de la Ariușd și sînt rezultatul unor săpături restrînse făcute în regiunea nord-vestică a cunoscutei așezări de la Ariușd, între anii 1968—1973. În strînsă legătură cu stratigrafia depunerilor vom prezenta foarte pe scurt și datele principale care privesc ceramica, subliniind mai ales prezența categoriei nepictate, aproape necunoscută și nevalorificată de cercetările mai vechi ale arheologiei românești.

Cele mai vechi resturi de locuire în așezarea de la Ariușd aparțin paleoliticului și sînt semnalate de trei unelte microlitice; urmează depunerea Ariușd, rezultat al unei intense locuiri pe platou, dar mai ales pe marginea lui de nord, nord-vest și nord-est. Locul de așezare a fost pregătit și curățat printr-o defrișare, ale cărei urme sînt probabil două depuneri foarte subțiri de cenușă curată, existente în regiunea de margine a platoului, peste lutul viu. S-au amenajat apoi două terase largi, rezervîndu-se în marginea celei de a doua un prag înalt de 1,30 m și lat de 1,20—1,30 m, avînd în fața lui, adică spre așezare, o groapă ca de par, umplută cu același lut verzui, steril de orice rest arheologic. Acest prag s-a observat într-o secțiune de aproximativ 2,50—3,00 m, în lărgimea săpăturii —; vom urmări în săpăturile viitoare dacă pragul se continuă, același lucru și în legătură cu groapa, de aceasta depinzînd și interpretarea acestor două elemente. Nu insistăm mai mult asupra acestui prag de lut, deoarece datele de care dispunem în momentul de față nu sînt suficiente pentru a ne asigura o bună judecată a situației și deci și o justă interpretare. Depunerile care conțin resturi de locuire in situ se găsesc pînă la acest prag, peste acesta și dincolo de el fiind numai depuneri curse pe pantă.

Prima locuire Ariușd ocupă atît platoul cît și terasele, formînd o depunere verde-cenușie, cu pete galbene și cafenii, rezultate din putrezirea unor materiale, depunere în care s-au deosebit trei nivele de locuire (I, II, III). Aceste trei nivele de locuire sînt mai groase și mai clar diferențiate pe terase, decît pe marginea platoului. La baza primului nivel de locuire s-au găsit mai multe gropi, dintre care unele în formă de sac, adînci de 1,60 m; le considerăm gropi de gunoi; altele mari, oval-neregulate și mai puțin adînci de 0,60 m, uneori doar canişte alveolări (ad. 0,25—0,30 m) sînt legate de vetre slab arse și fără podea de pietre, de depuneri de cenușă și cărbuni, de aglomerări de fragmente ceramice și oase de animale, scoici și melci, de bucăți de chirpic și de pămînt ars. Nivelul al doilea de locuire s-a diferențiat în principal prin prezența unei vetre pe podea de pietre mărunte; nivelul acesta al II-lea este caracterizat prin prezența cărbunelui în cantitate mai mare decît în celelalte nivele și prin bogăția fragmentelor ceramice și a oaselor de animale.

Cel de al treilea nivel de locuire are o depunere mai deschisă la culoare și conține mai mult chirpic. Pînă acum nu s-a întîlnit nimic in situ la bază.

Locuințele acestor prime trei nivele de locuire, instalate pe terase și în gropile sau alveolările semnalate mai sus, au fost colibe ușoare cu lipitură de chirpic, din care au rămas numai bucăți rulate în depunere, dar nu dărîmături masate.¹

După aceste trei nivele de locuire urmează șase depuneri de nivelare, dintre care numai una ar fi susceptibilă de a reprezenta un nivel de locuire in situ, datorită unor locuri arse, de vatră :

1. strat subțire de 10—11 cm de pămînt galben-cenușos care se întinde de pe platou deasupra celei de a doua terase, în marginea blocului de lut. Conține foarte puține și mărunte fragmente ceramice;

2. cenușos-cărbunos, strat gros de 20—30 cm de pămînt foarte cenușos și foarte cărbunos, în unele regiuni cuprinzînd multe fragmente de chirpic rulate. Acoperă direct blocul de lut și se continuă și pe pantă, suprapunînd în această regiune, pe pantă, prima depunere de pantă care este cenușoasă cu bucăți de chirpic rulate. În cuprinsul acestei depuneri, dar numai în regiunea terasei pînă la blocul de lut, sînt uneori pete mari sau porțiuni restrînse de arsură;

3. urmează o depunere groasă de 20—40 cm, galbenă-cenușos cu vărghi de cenușă curată;

4. depunere din bucăți de chirpic masat, groasă de 10—15 cm, existentă deasupra primei terasări, doar pe o porțiune de aproximativ 2 m;

5. depunere galben-cenușoasă cu vărghi de lut galben; la baza depunerii s-au găsit porțiuni de arsură in situ, fără lipitură. Depunerea conține fragmente ceramice și oase de animale;

6. în unele regiuni există și o a șasea depunere galben-cenușoasă cu aglomerări de cenușă. Conține multă ceramică.

După aceste șase depuneri de nivelare, deocamdată lipsite de resturi in situ de locuire, urmează alte două depuneri, care corespund ultimelor două nivele de locuire, IV și V; amîndouă, dar mai ales ultimul nivel de locuire, sînt caracterizate prin resturi de chirpic masate, provenite din dărîmarea pereților. Aceste mase de chirpic acoperă vetre și vase sparte pe loc (nivelul IV = II de sus în jos, sau depunere de pămînt negru mazăros; nivel V = I de sus în jos, cenușos roșcat).

¹) Am marcat cu I primele trei nivele de locuire, deoarece ele nu se pot diferenția în regiunea de margine a platoului.

În regiunea primei terasări, în continuarea marginii platoului, locuințele ultimului nivel de locuire sînt adîncite în depunerea anterioară (IV mazăros-); de aceea, acest strat de cultură (IV) lipsește din regiunile locuinței cu chirpic massat a ultimului nivel de locuire Ariușd.

Depunerile arheologice situate în pantă, în regiunea de la vale de marginea sau blocul de lut, sînt în număr de cinci, dintre care patru aparțin culturii Ariușd; cea de a cincea depunere, și ultima, aparține locuirii Schneckenberg, prezentă numai în această regiune de margine a terasei.

Cele patru depuneri Ariușd din pantă sînt caracterizate prin cantitatea foarte mare de cenușă și prin lipsa totală a oricărui rest de locuire in situ. Conțin foarte multă ceramică, oase de animale și bucăți de chirpic. Acestea sînt următoarele în ordinea depunerii lor :

1. cenușos cu chirpic;
2. cenușos-cărbunos cu chirpic;
3. galben-cenușos cu pete mici de lut galben — corespunde depunerii galben-cenușos cu vârgi de lut galben;
4. depunere plină de bucăți mari de chirpic (dărîmătură de casă, nivelul V) în care s-au găsit fragmente ale unui pahar de tip Fedeleșeni;
5. depunere cenușos-roșcată cu ceramică Schneckenberg; conține și oase de animale și multe bucăți mărunte de chirpic.

Ceramica rezultată din săpăturile de la Ariușd are un caracter unitar, datorită prezenței în toate nivelele de locuire a celor trei categorii ceramice: 1. cea comună, în care intră vasele mari de provizii, castroanele de diferite forme și mărimi decorate cu barbotină și impresiuni; 2. ceramica decorată cu caneluri lungi, alveole și motive incizate de tradiție, caracter precucutenian tîrziu; 3. ceramică pictată bicrom (protocucuteni) și tricrom de caracter Cucuteni A.

Ceramica pictată tricrom se găsește pe toată durata dezvoltării culturii Ariușd (ne referim strict la cercetările de la Ariușd și în general la datele cunoscute pînă azi în legătură cu cultura Ariușd). De-a lungul dezvoltării ei s-au observat elemente de evoluție de ordin tipologic privind formele și decorul celor trei categorii ceramice, elemente care se deosebesc de la un nivel la altul. Despre acestea nu vom stărui, deoarece ceramica nu este încă întregită și nici studiată.

S-au observat de asemenea elemente avansate în ceea ce privește stilul de pictură; ne vom referi în special la elemente de pictură monocromă cu brun și bicromă, brun cu alb.

Ceramica pictată tricrom — arsă roșu cărămiziu — este caracterizată prin benzile înguste, rezervate cu alb din fond, benzi care se acoperă

cu roșu și se tivesc cu brun (Fig. 1,1). De obicei benzile sau petele albe sînt mai late decît cele roșii, iar liniile brune care tivesc sînt subțiri. Mai rare sînt cazurile în care se folosesc două culori, alb și brun, date pe fondul de ardere al vasului — care în acest caz nu are nici un rol —, în valori egale, fie dungii alternative (Fig. 1,3), fie panouri albe alternînd cu panouri de culoare brună, albul fiind intens, iar brunul din benzi înguste (Fig. 1,2).

Un alt element întîlnit foarte rar este decorul din benzi sau panouri hașurate cu brun și roșu pe fond alb-gălbui, elemente care stilistic sînt proprii perioadei A—B din dezvoltarea culturii Cucuteni (Fig. 1,7).

Mai numeroasă decît prima categorie este ceramica canelată și pictată cu alb, de caracter proto-Cucuteni-Ariuşd.

Din cea de a treia categorie, ceramica nepictată, cele mai interesante sînt cupele decorate cu impresiuni. Ele apar din primul și pînă în ultimul nivel de locuire Ariuşd deosebindu-se prin elemente de formă și decor. Sînt cupe de formă sferică în regiunea umărului și tronconice spre fund; gura largă este ușor adunată printr-o margine mică rotunjită, ușor îngroșată, uneori și puțin îndoită; sînt lustruite în interior și pe marginea exterioară pînă la umăr, adică pe toată regiunea decorată; imediat sub această zonă, vasul este acoperit cu barbotină fină, organizată în vârgi sau grunjoasă uniform („calcio vechio“). Sînt arse cenușiu-castaniu pătat. Decorul lor constă din 1—4 șiruri de impresiuni drepte sau aplecate, de obicei ordonate în căpriori (Fig. 2). Unele au pe corp mici tortițe sau mici proeminente pline. Formele mai tîrzii sînt caracterizate prin marginea articulată de o șanțuire exterioară și o fațetare oblică pe fața interioară (Fig. 2, 10).

Impresiunile care formează decorul acestor vase sînt identice cu cele de pe ceramica de la Zăbala, cultură din perioada de trecere. Aceleași cupe sînt și mai strîns legate, atît prin formă cît și prin decor, de dezvoltarea culturii Coțofeni, în ale cărei etape timpurii întîlnim elemente asemănătoare celor din etapa ultimă a culturii Ariuşd.

Așezarea de la Ariuşd se află într-o etapă relativ tîrzie din dezvoltarea culturii Ariuşd, considerată astfel în principal prin prezența ceramicii pictate tricrom, de stil Cucuteni A, păstrînd încă în nivelele vechi și decor incizat de caracter precucuteni tîrziu. Ceramica tricromă, deși apare încă din primul nivel de locuire, este cea mai restrînsă categorie, păstrîndu-și acest loc și rol pînă la sfîrșitul dezvoltării sale, sfîrșit marcat de prezența în ultimul sau în penultimul nivel de locuire, a unui pahar de stil Fedeleșeni (găsit în depunerea pe pantă). În legătură cu ceramica tricromă din cultura Ariuşd, trebuie ținut seama că, deși prezentă în toate etapele

cunoscute pînă azi iar uneori în aspecte foarte evolute ale stilului A, ea rămîne pînă la sfîrșit, numeric, cea mai restrînsă categorie. Din punct de vedere al motivelor, stilul tricrom din cultura Ariușd folosește cu precădere meandrul și elemente de ordin meandric.

Începuturile culturii Ariușd, pe baza datelor cunoscute pînă azi, se așează la un nivel deplin format și maturizat al stilului tricrom și se încheie la apariția ceramicii cu toarte pastilate. Un fragment dintr-o ceașcă cu o astfel de toartă s-a găsit prinsă în chirpicul unei locuințe care aparține ultimului nivel de locuire Ariușd (ceașca cu umărul articulată, buza crestată, toarta puțin suprainălțată). Tipologic fragmentul corespunde nivelului C₂ a de la Băile Herculane.

Cercetările viitoare vor avea, printre altele, și scopul de a duce la descoperirea etapelor primare, de constituire a culturii Ariușd.

DONNÉES PRÉLIMINAIRES SUR LES NOUVELLES FOUILLES D'ARIUȘD.

RÉSUMÉ

Les dernières fouilles archéologiques faites dans les établissements à céramique peinte ont mené à la nécessité de reprendre les recherches à Cucuteni et à Ariușd.

Les nouvelles fouilles d'Ariușd ont eu comme but a réexaminer la situation stratigraphique et a déterminer la céramique au point de vue des catégories et des styls de peinture.

Les nouvelles données sur les fouilles d'Ariușd sont le resultat des recherches faites entre les années 1968—1973, dans la région nord et nord-ouest de la station éponyme.

Les restes archéologiques d'habitat *in situ*, occupent le plateau et ses régions marginales aménagées en deux terrasses. On a distingué cinq couches d'habitation (avec des restes *in situ* à la base), qui occupent les bords du plateau et les terrasses jusqu'au seuil (un bloc) aménagé aussi du sol jaune. Au de la de ce bloc on n'a pas recontré que des couches archéologiques considérées de nivelage et de pente, à cause du manque d'aucun reste d'habitation *in situ*.

Les premiers trois niveaux d'habitat sont caratèrisés par des couches de couleur vert-cendré à taches marron, résultées probablement de la putréfaction de restes végétaux.

Les habitations de ces trois couches sont de huttes, quelquefois un peu enterrées (entre 15—70 cm de profondeur). Beaucoup de tessons, de morceaux de torchis, du charbon, des esgargots, et des coquilles sont agglomérés auprès des âtres.

Les deux dernières couches d'habitation — mais spécialement la dernière —, sont caractérisées par de grandes habitations au niveau du sol, aux parois solides en torchis.

La céramique résultée des fouilles d'Ariuşd garde le même caractère tout au long de son développement par la présence de trois catégories: 1. la céramique grossière de grandes vases de provision et des écuelles barbotinées et décorées d'impressions; 2. la céramique décorée de large cannelures, d'alvéoles et de motifs incisés de caractère précucuténién; 3. la céramique peinte bicrome et tricrome.

Pour avoir un terme de comparaison avec le développement du Cucuteni A, nous signalons la découverte de quelques tessons de styl tardif Fedeleşeni, trouvés dans les dépôts finaux d'Ariuşd.

Au point de vue stylistique la peinture contient des éléments avancés, qui annoncent les étapes intermédiaires. La même situation est constatée en ce qui regarde les écuelles décorées d'impressions; des étapes anciennes aux étapes finales on remarque des traits distincts au p. de v. du décor et de la form. Le décor des écuelles sera rencontré dans les civilisations de l'époque de transition, Zăbala et Coţofeni, à la constitution desquelles l'étape finale de la civilisation d'Ariuşd a contribué.

La fin de la civilisation d'Ariuşd est signalée par la présence d'un fragment de tasse à l'anse à pastille.

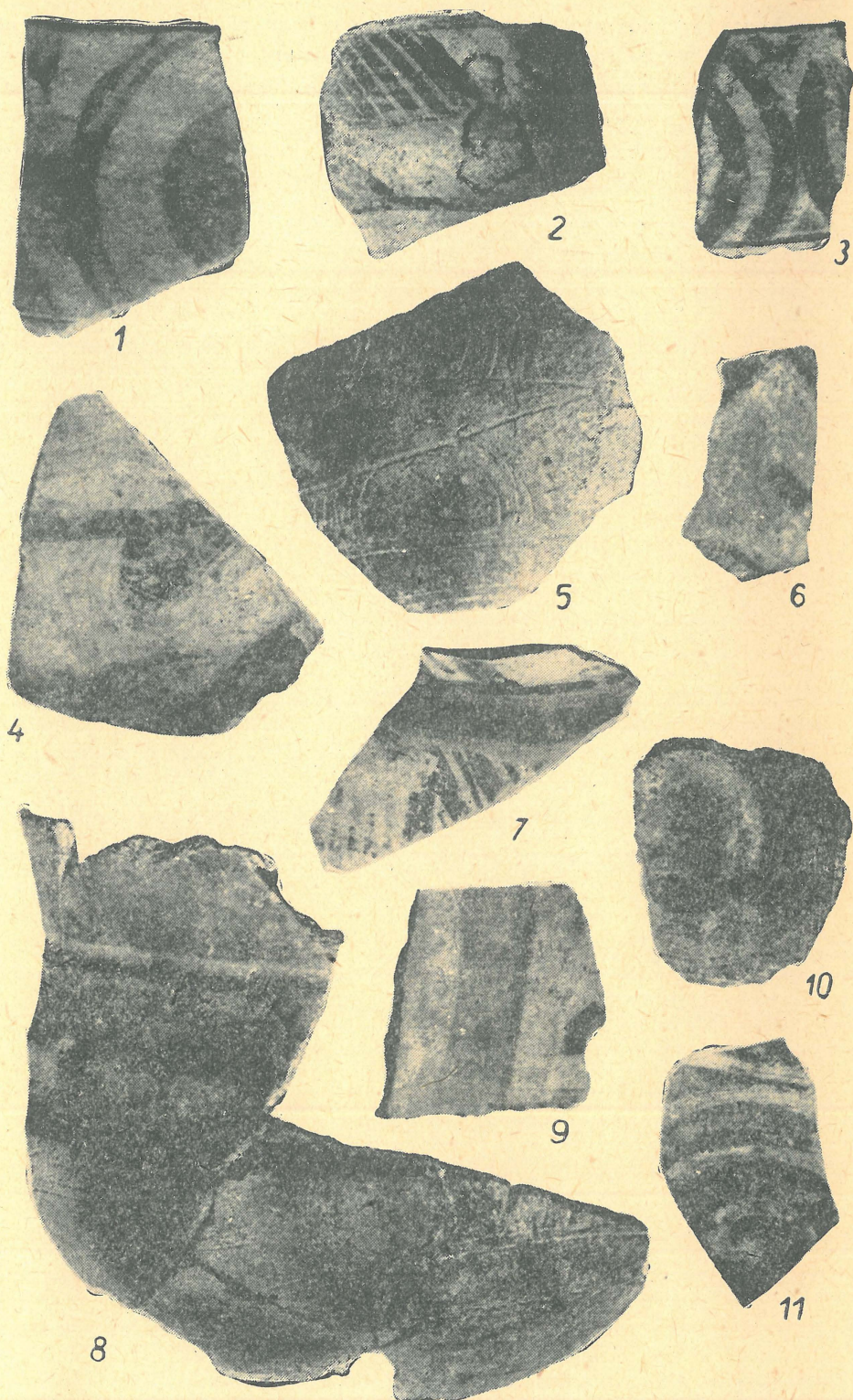

Fig. 1 — Fragmente ceramice din așezarea de la Ariușd : I, 4, 9, fragmente ceramice pictate, benzi înguste sau mai late rezervate cu alb și tivite cu

negru ; 2, fragment ceramic pictat cu brun și alb în panouri, albul intens din benzi înguste alăturate ; 3, fragment pictat cu alb și negru, benzi înguste în valori egale ; 6, fragment pictat cu negru benzi înguste hașurate în scăriță, rezervate cu alb ; 7, fragment pictat cu negru pe alb, benzi înguste și hașuri subțiri cu roșu ; 5, 8, 10, fragmente ceramice decorate cu caneluri și incizii ; II, fragment pictat tricrom, de stil Fedeleșeni.

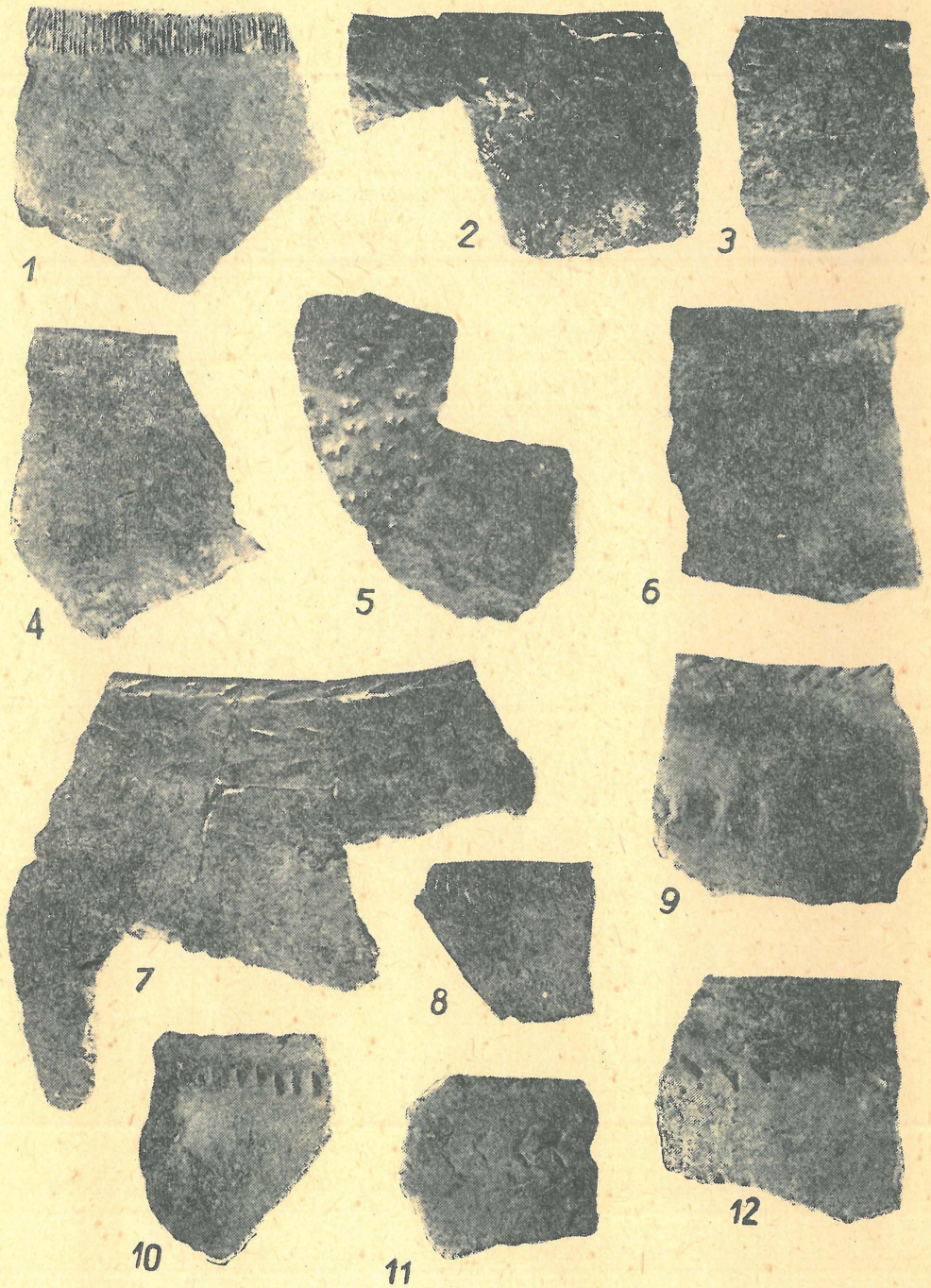

Fig. 2 — I—12, fragmente ceramice decorate cu impresiuni.

